

معرفی، نقد و آسیب‌شناسی فهرست آثار معرفی‌شده در پایان کتابهای فارسی اول و دوم دبستان (با تکیه بر پنجاه اثر تألیفی)

مرجان شریفی، رضا شجری*، فاطمه سادات طاهری

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

سال هجدهم، شماره یکم، فروردین ۱۴۰۴، شماره پی در پی ۱۰۷، صص ۷۹-۵۷

DOI: <http://10.22034/bahareadab.2025.18.7712>

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی

(بهار ادب سابق)

چکیده:

زمینه و هدف: در پایان کتب فارسی اول و دوم دبستان، فهرست معرفی کتابهای مناسب برای این دوپایه آمده‌است که میتواند یکی از راهکارهای مفید برای ایجاد انگیزه مطالعه در دانش‌آموزان باشد. این فهرستها در اختیار تمام کودکان ایران قرار میگیرد و از آنجا که آموزش و پرورش کتابها را معرفی کرده‌است، مورد اعتماد والدین و دانش‌آموزان واقع میشود. پژوهش حاضر به منظور آسیب‌شناسی، نقد و تحلیل این دو فهرست صورت‌گرفته‌است. ابتدا فهرستها از نظر ساختاری و ظاهری مورد نقد و بررسی قرار گرفته و سپس برخی ویژگیهای صوری و ساختاری کتابها با تکیه بر پنجاه اثر تألیفی بررسی شده‌است.

روش‌ها: روش تحقیق در این پژوهش به شیوه تحلیل محتوای کمی-کیفی با رویکرد توصیفی-تفسیری و گردآوری اطلاعات از طریق اسنادی، کتابخانه‌ای و فیش‌برداری است.

یافته‌ها: با بررسی کامل فهرستها از نظر ساختاری و ظاهری مشخص شد که این فهرستها فاقد نظم منسجم و سنجیده هستند و معرفی‌کنندگان در ذکر نام آثار، نویسندگان و ناشران دقت کافی نداشته‌اند. فهرستها حدود ده سال بدون تغییر و به‌روزرسانی در پایان کتابها آمده و چاپ اول ۸۶٪ کتابها در دهه هفتاد است. تعداد آثار تألیفی بیش از ترجمه و تعداد نویسندگان و تصویرگران مرد بیش از زنان است. در مورد قطع کتابها تنوع چندانی وجود ندارد و بیشتر کتابها در قطع خشتی که برای کودکان مرسوم است، به چاپ رسیده‌اند.

نتیجه‌گیری: اصل موضوع معرفی کتابهای مناسب برای دانش‌آموزانی که به تازگی خواندن و نوشتن را آموخته‌اند، امری بسیار پسندیده و جالب توجه است؛ اما به نظر می‌سد که معرفی‌کنندگان آنچنان که شایسته است در این امر، اهتمام نداشته‌اند. بی‌دقتی در ذکر عناوین و افراد، معرفی آثار، تنها مربوط به دهه‌های گذشته، میتواند نشان از این امر باشد. توجه نکردن به گوناگونی علایق و سلیق کودکان و نداشتن تنوع در زمینه‌های مختلف، از دیگر ایرادات این فهرستهاست. با توجه به نتایج پژوهش انتظار میرود که معرفی آثار فاخر از نویسندگان توانمند دهه اخیر و آثار نویسندگان زن، بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

تاریخ دریافت: ۲۰ تیر ۱۴۰۳

تاریخ داوری: ۲۲ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ اصلاح: ۱۰ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۳ مهر ۱۴۰۳

کلمات کلیدی:

ادبیات کودک، کتابهای داستان، نقد و آسیب‌شناسی، کتابهای فارسی دبستان.

* نویسنده مسئول:

shajary@kashanu.ac.ir

۵۵۹۱۲۷۹۳ (۰۹۸ ۳۱)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Introduction, criticism, and pathology of the list of works introduced at the end of the first and second grade Persian textbooks (based on fifty authored works)

M. Sharifi, R. Shajari*, F. Sadat Taheri

Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, University of Kashan, Kashan, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 10 July 2024
Reviewed: 12 August 2024
Revised: 31 August 2024
Accepted: 14 October 2024

KEYWORDS

Children's literature, Story books, Criticism and pathology, Elementary school's Persian literature books.

*Corresponding Author
✉ shajary@kashanu.ac.ir
☎ (+98 31) 55912793

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: The Persian literature books of first and second grade of elementary introduce a list of books which are appropriate for the students of these grades at the end of each book. This can be an appropriate way to motivate students to read more. These books are introduced to all Iranian kids and they are trusted by the parents and students since they are recommended by the department of education. The present study aims to analyze, criticize, and unveil the problems of these two lists. First the two lists were analyzed and criticized based on their form and appearance.

METHODOLOGY: The research method in this study is quantitative-qualitative content analysis with a descriptive-interpretive approach and information collection through documents, libraries, and record-taking.

FINDINGS: Findings: A thorough examination of the lists in terms of structure and appearance revealed that these lists lacked a coherent and considered order, and the introducers were not careful enough in mentioning the names of the works, authors, and publishers. The lists have been at the end of the books for about ten years without change or update, and the first printing of 86% of the books was in the 1970s. The number of authored works exceeds that of translations, and the number of male authors and illustrators exceeds that of women. There is not much variety in the cut of the books, and most of the books are printed in the brick cut that is common for children.

CONCLUSION: The main idea of introducing suitable books for students who have just learned to read and write is a very good and interesting one; however, it seems that the introducers have not paid enough attention to this matter. Inaccuracy in mentioning titles and individuals, introducing works that are only related to the past decades, can be an indication of this. Failure to pay attention to the diversity of children's interests and tastes and lack of diversity in different fields are other shortcomings of these lists. Considering the results of the research, it is expected that introducing excellent works by capable authors of the last decade and works by female authors will receive more attention than before.

DOI: <http://10.22034/bahareadab.2025.18.7712>

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 33	 11	 0

مقدمه

کودکان در نظام آموزش و پرورش علاوه بر کتابهای درسی که حاوی مطالب علمی و آموزشی است، به مطالعه کتابهای غیردرسی نیز ترغیب میشوند. معرفی کتابهای مناسب، در پایان کتب درسی دبستان، یکی از راهکارهای مفید برای ایجاد انگیزه مطالعه در دانش‌آموزان است.

اهمیت ادبیات و هنر در شکل‌گیری شخصیت معنوی و اخلاقی انسان در دوران کودکی و تأثیر شدید آن بر کودکان از دیرباز مورد توجه صاحب‌نظران در حیطه تعلیم و تربیت بوده است و در این زمینه نظریات گوناگونی ارائه شده که برخی از آنها هنوز هم دارای ارزش و اعتبار است. (رهگذر، ۱۳۶۹، ص ۶۶) در میان انواع ادبیات کودک، داستانها ابزاری بنیادین برای آشنا کردن کودکان و نوجوانان با موضوعات و تجربیات گوناگون و آموزش مسائل مهم زندگی به آنها هستند که با بیان جذاب خود میتوانند بصورت غیرمستقیم، اصول مهم تربیتی را به کودکان منتقل کنند و چونان نردبانی موجب صعود ذهن کودک به آسمان واقعیات زندگی شوند. (رک: شجری، ۱۳۸۴، ص ۷ و ۸؛ شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴، ص ۷۶)

ادبیات، در روند رشد و شکل‌گیری شخصیت کودکان تأثیر بسزایی دارد. کودکان با تیزبینی به تمام ظرایف و زوایای کتابها دقت میکنند و حتی کوچک‌ترین جزئیات را نیز به خاطر می‌سپارند. اثری که ادبیات بر روان و رفتار یک کودک میگذارد، بسیار عمیق‌تر از تأثیر ادبیات بر بزرگسالان است. کودکان با داستانها زندگی میکنند. خیالی‌ترین شخصیتها را نیز باور میکنند و با آن درآمیخته میشوند و چه بسا که ویژگیهای یک شخصیت داستانی را در وجود خود درونی کنند. (جعفرقلیان، ۱۳۹۲، ص ۲۴) چنانکه کروسپکایا میگوید: « کتابی که در کودکی خوانده میشود، ممکن است چنان بر آدمی اثر بگذارد که تأثیر عمیق و خاص آن در تمام دوران زندگی برجا بماند.» (مدودا، ۱۳۶۳، ص ۱۵۳)

باید این نکته مهم را مد نظر قرار داد که آثار نوشته شده برای کودکان در صورتی میتواند کارکردهای مورد نظر را داشته باشد که در ساختاری مناسب نوشته شده باشد. در این صورت میتوان انتظار داشت که موجب تقویت مهارتهای زبانی، بویژه مهارت خواندن در کودکان و رشد قوه تخیل آنان شود، ذهن آنان را بارور کند و تجربیات ارزنده‌ای در اختیار آنان قرار دهد. (فروزنده، ۱۳۸۸، ص ۱۵۲)

لاک معتقد است که «در آموزش باید علاقه کودک را به کارگرفت؛ مثلاً باید او را به مطالعه کتابهایی که موضوع آنها برایش لذتبخش است، برانگیخت. در این صورت است که در آینده به مطالعه ادامه خواهد داد.» (کاردان، ۱۳۸۷، ص ۱۲۲)

از سال ۱۳۸۹ که تغییرات اساسی در کتابهای دوره ابتدایی ایجاد شد، در پایان کتابهای فارسی اول و دوم دبستان فهرستهایی با عنوان "فهرست کتابهای مناسب"^۱ برای دانش‌آموزان این دو پایه، از نویسندگان و ناشران گوناگون آمده است. در فهرست پایه اول، پنجاه‌ودو و در پایه دوم پنجاه کتاب معرفی شده است. این فهرستها، تقریباً در اختیار تمامی کودکان ایران زمین قرار میگیرد و ناگزیر، آثار معرفی‌شده در پایان این کتب، به عنوان مرجعی با اهمیت و تحت نظارت سازمان آموزش و پرورش، مورد توجه ویژه والدین و کودکان قرار میگیرد. بی‌شک بسیاری از والدین و کودکان، از میان هزاران عنوان کتاب چاپ‌شده، برای کودکان این گروه سنی، به این آثار که در پایان کتاب فارسی معرفی شده‌اند، اعتماد بیشتری خواهند داشت. با توجه به این

۱. شایان ذکر است که در پایان کتابهای فارسی سالهای سوم تا ششم ابتدایی چنین فهرستی وجود ندارد.

موضوع، بسیار ضروری به نظر می‌رسد که کتب معرفی‌شده، از جهات گوناگون، مورد نقد و تحلیل علمی و کارشناسانه قرار بگیرد.

با توجه به اهمیت این فهرست‌ها و در دسترس بودن آنها برای تمامی دانش‌آموزان ایرانی در پایه‌های اول و دوم دبستان در این پژوهش نگارندگان درصدد پاسخ به این پرسش پاسخ هستند که آثار معرفی‌شده دارای چه ویژگی‌هایی است و تا چه اندازه توانسته است نیازها و رغبت‌های مطالعاتی کودکان را تأمین کند؟

باید توجه داشت که اصل مسئله معرفی کتاب‌های مناسب، امری ستودنی و نشان از توجه ویژه مسئولان فرهنگی در نهاد آموزش و پرورش به افزایش سرانۀ مطالعه در کشور و توجه ویژه به کودکان در رده‌های سنی پایین است و هدف از این پژوهش، بهبود وضعیت معرفی کتاب‌ها، ترغیب دست‌اندرکاران تهیه کتب درسی به اصلاح آثار معرفی‌شده و معرفی گزینه‌های بهتر برای این مقطع و سنین است.

در این فهرست‌ها مجموعاً سی‌وپنج اثر ترجمه (بیست اثر در پایه اول و پانزده اثر در پایه دوم) و هشت اثر، در دو فهرست بصورت تکراری آمده است. از پنجاه‌ونه اثر باقیمانده نیز، یک اثر نقاشی و خلاقیت، یک اثر شعر (غیر داستانی) و هفت اثر شامل متون غیرداستانی است. به منظور یک دست شدن داده‌ها، تنها آثار داستانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بنابراین جامعه آماری پژوهش، شامل پنجاه عنوان کتاب با ۱۷۶ داستان می‌شود که فهرست‌های مورد نظر با تکیه بر این پنجاه اثر تألیفی مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. از آنجا که کودکان در این سنین بیشتر به ظواهر کتاب‌ها توجه می‌کنند، در این پژوهش تلاش شده علاوه بر فهرست‌ها، برخی ویژگی‌های ساختاری و ظاهری آثار معرفی‌شده، نیز نقد و بررسی شود.

جدول ۱- توزیع و درصد فراوانی کل کتاب‌های فهرست به تفکیک تألیف/ترجمه/داستانی و غیرداستانی بودن

عناوین تکراری	عناوین غیرداستانی	عناوین ترجمه‌شده	عناوین تألیفی	تعداد کل	موضوع آماره
۸	۹	۲۰	۳۲	۵۲	توزیع فراوانی در پایه اول
٪۱۵,۳	٪۱۷,۳	٪۳۸,۴	٪۶۱,۵	٪۱۰۰	درصد فراوانی در پایه اول
۸	۱ (تکراری در پایه اول)	۱۵	۳۵	۵۰	توزیع فراوانی در پایه دوم
٪۱۶	٪۲	٪۳۰	٪۷۰	٪۱۰۰	درصد فراوانی در پایه دوم
۸	۹	۳۵	۵۹	۱۰۲	مجموع
٪۷,۸	٪۸,۸	٪۳۴,۳	٪۵۷,۸	٪۱۰۰	درصد فراوانی در مجموع
۱۰۲					جمع

پیشینه پژوهش

فضل‌علی (۱۳۸۸) تصاویر کتاب‌های داستانی گروه سنی "ب و ج" را مورد بررسی قرار داده و نتایج پژوهش او نشان

میدهد که تصاویر کتابها از نظر نوآوری و جنبه آموزشی داری ضعف هستند و معیارهای مدونی برای خلق تصاویر کتابهای کودک منتشرشده در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان وجود ندارد. از مشکلات عمده داستانها زمینه محتوا، پیش‌داوری و تعصب نسبت به موضوع و نصیحت مستقیم است.

یافته‌های میرحسینی و همکاران (۱۳۹۲) در بررسی تصاویر ۳۳۵ کتاب داستانی کودکان رده سنی "ب و ج" در دهه هشتاد نشان میدهد که زمینه‌های توجه به عوامل ظاهری، مرتبط بودن تصاویر با نیازهای گروه سنی و مرتبط بودن تصاویر با محتوای داستان، بیش از مسائل دیگر و به کیفیت تصاویر کمتر از بقیه موارد توجه شده است.

با توجه به پژوهشی که محمدی (۱۳۹۲) در معرفی تحقیقات مربوط به تحلیل محتوای داستانهای کودک و نوجوان انجام داده است، به نظر میرسد که پژوهشهای انجام‌شده در ادبیات کودک بیشتر بر مفاهیم و مضامین موجود در ادبیات کودک تأکید داشته‌اند. همچنین بیشتر آثار مورد بررسی، از انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و تعدادی نیز کتب برگزیده شورای کتاب کودک هستند و به آثار خارج از این دو دسته توجه چندانی نشده است. درحالی که در فهرست مورد بررسی ما کتابهایی وجود دارند که از این دسته خارج‌اند.

کرمی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸) در پژوهشی با بررسی پنجاه‌وپنج اثر به ارزیابی کتابهای داستانی فارسی رده سنی "الف و ب" با تأکید بر مؤلفه‌های خلاقیت گیلفورد پرداخته‌اند و در نهایت به این نتیجه رسیده‌اند که در این آثار از میان گویه‌های ظاهری و محتوایی بیشتر به محتوا توجه شده است، درحالی‌که کودکان در این سنین بیشتر به مشخصات ظاهری کتابها توجه میکنند.

بحث و بررسی

«یکی از بهترین راههایی که میتوانیم نگرهان ادبیات کودکان باشیم این است که به نقد آن مشغول شویم و آن را توسعه دهیم... این نه فقط به سود کودکانی است که این آثار را میخوانند بلکه بخاطر بقای فرهنگی است که در آن زندگی میکنیم.» (حجازی، ۱۳۹۵، ص ۵۲۷)

متأسفانه برخی از آثاری که برای کودکان نوشته میشود متناسب با نیازها و رغبتهای مطالعاتی و یا سنین مخاطبان مورد نظر نیست و شرایط یک اثر خوب و مطلوب را ندارد. در این پژوهش نگارندگان میکوشند تا با تحلیل و نقد آثار مورد نظر کارایی و گیرایی و همچنین ضعفها و آسیبهای آن را بررسی کنند.

۱. نقد صوری و ساختاری فهرستها

الف) نداشتن نظم الفبایی

نقد اساسی که بر ساختار ظاهری این فهرستها وارد است، نداشتن نظم الفبایی بر اساس نام کتاب، نویسنده یا انتشارات و... است. در این فهرستها، کتابها بدون هیچگونه ترتیبی آورده شده است. شعر، داستان، نقاشی، آثار ترجمه و تألیفی بی‌هیچ نظمی در هم آمیخته‌اند. بعنوان مثال اولین اثر معرفی‌شده در پایه دوم "کتاب هدیه خاله نگین" اثر افسانه شعبان‌نژاد از انتشارات کانون پرورش فکری و آخرین کتاب، "امام‌علی و پرنده" اثر نوری ایجاد از انتشارات زیتون است. حتی آثار مربوط به یک انتشارات یا یک نویسنده نیز در کنار هم نیامده است: پنجمین اثر و بیستمین اثر در فهرست پایه اول از انتشارات مدرسه و آثار شماره هفده و چهل و دو از شکوه قاسم‌نیا است.

در فهرست پایه اول، عناوین آثار با شماره‌گذاری آمده و در هر شماره نام کتاب، نام نویسنده یا مترجم و انتشارات ذکر شده و فهرست پایه دوم درون جدولی با سه عنوان نام کتاب، نویسنده یا مترجم و ناشر آورده شده است. بطور کلی فهرست کتابهای پایه دوم تا حدودی قاعده‌مندتر از فهرست پایه اول است؛ اما باز هم هیچگونه نظم الفبایی ندارد. گویی معرفی‌کنندگان تنها برحسب وظیفه و بدون توجه شایسته به مخاطبان کوچک خود، نامهایی که به ذهنشان آمده یادداشت کرده و بعنوان فهرست کتابهای مناسب، در پایان کتابهای فارسی قرار داده باشند.

ب) معرفی ناقص کتابها و مسامحه در نام نویسندگان و مترجمان

در فهرست پایه اول، در اکثر کتابها، تنها نام مترجمان ذکر شده و هیچ اشاره‌ای به نام نویسنده و ترجمه بودن کتاب نشده است. بعنوان مثال کتابهای "موش و مداد" و "سیب و خرگوش" از ولادیمیر سوتیف با نام مترجم آن، شعله طوسی ذکر شده است بطوریکه تلقی میشود او نویسنده است. در فهرست پایه دوم نیز برخی از آثار فقط با نام مترجم آمده؛ البته کلمه مترجم ذکر شده است: "روز بزرگ جوجه کوچولو" ترجمه مؤگان شیخی. برخی کتابها با نام نویسنده خارجی بدون ذکر نام مترجم آمده است: "قصه‌های شب" از برادران گریم. کتاب "قارچ و مورچه" که نوشته ولادیمیر سوتیف، ترجمه گامایون و بازنویسی شعله طوسی است بصورت "ترجمه: گامایون" آمده است.

کتابهای دارای دو یا چند نویسنده، تنها با نام یکی از نویسندگان آورده شده است: در فهرست پایه اول "قصه‌های تصویری" با نام شیرین شیخی آمده درحالی که حمیدرضا غلامرضایی نیز نویسنده کتاب است. همچنین برخی از کتابهای چند جلدی، با نویسندگان متفاوت بدون اشاره به تعداد جلدهای کتاب، معرفی شده است. قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک که اثری دوازده جلدی با نویسندگان مختلف است در پایه اول بدون ذکر جلد، تنها با نام شکوه قاسم‌نیا و بدون ذکر نام دیگر نویسندگان آمده و در پایه دوم فقط جلد اول و دوم کتاب با نام شکوه قاسم‌نیا معرفی شده است. با بررسی تمام جلدهای کتاب، مشاهده شد که ناشر، روی تمام دوازده جلد این اثر، عنوان "معرفی شده در کتاب فارسی اول و دوم دبستان" ذکر کرده است. همچنین کتاب دوستاره مهری ماهوتی، یک جلد از کتاب پنج‌جلدی قصه‌های زینب است؛ اما در این فهرست هم قصه‌های زینب بدون ذکر جلد و هم دوستاره معرفی شده است. این موارد نشان از نادیده گرفتن حقوق سایر مؤلفان و مترجمان است و به ویژه در کتابهای درسی رسمی و معتبر، نابخشودنی است.

پ) مسامحه در نام انتشارات

انتشارات مدرسه که از سال ۱۳۷۳ به نام مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان تغییر نام و ماهیت یافته، همچنان در این فهرستها با دو نام متفاوت ذکر شده است. (ر.ک www.enmabazar.ir) برخی از کتابها با نام انتشارات مدرسه و برخی دیگر با نام مدرسه برهان آمده است. همچنین انتشارات به‌نشر و انتشارات بنیاد پژوهشهای اسلامی، گاه با نام انتشارات آستان قدس رضوی و گاه با نام بنیاد پژوهشهای اسلامی آورده شده است. بعنوان نمونه کتاب "همسایه‌های تازه" در پایه اول از انتشارات آستان قدس رضوی و در پایه دوم از انتشارات بنیاد پژوهشهای اسلامی معرفی شده است.

ت) معرفی آثاری که سالهاست تجدیدچاپ نشده و در دسترس نیستند.

برخی کتابهای معرفی شده از انتشاراتهای دهداری، بنیاد پژوهشهای اسلامی، بچه‌ها سلام، پیام آزادی و... سالهاست تجدیدچاپ نشده‌اند و تنها از طریق کتابخانه‌هایی مثل کتابخانه ملی در دسترس هستند. این کتابها نه در بازار پیدا میشوند و نه حتی در بیشتر کتابخانه‌های معمولی سطح شهر.

برای نمونه کتاب "بازرگان و طوطی" اثر محمود کیانوش که چاپ اول آن، ۱۳۶۳، چاپ دوم، ۱۳۶۴ است و پس از آن ظاهراً تجدیدچاپ نشده و در کتابخانه ملی نیز فقط همین دو چاپ موجود است. (ر.ک. www.nlai.ir) این کتاب از انتشارات دهداری است که طبق بررسیهای انجام‌گرفته تا سال ۱۳۷۰ اقدام به انتشار کتاب کرده و از این تاریخ به بعد اطلاعاتی از آن در دسترس نیست. همچنین کتاب "پهلوان تیرداد" حمید عاملی که چاپ اول آن سال ۱۳۷۷ از انتشارات بچه‌ها سلام، چاپ دیگر با تصاویر عروسکی از انتشارات دادجو در سال ۱۳۸۱ و پس از آن تجدیدچاپ نشده است. با جستجو در سایتهای فروش کتاب و کتابفروشیها تنها چهارده عنوان (۲۸٪) از میان پنجاه عنوان کتاب مورد بررسی، در بازار موجود بود و سی‌وشش عنوان کتاب به دلایل مختلف چاپ نمی‌شود! پرسش اساسی آن است که چگونه دست‌اندرکاران و متولیان کتب درسی سالانه آثاری را معرفی میکنند که در بازار موجود نیست و امکان دسترسی به آنها سخت و دشوار است؟

جدول ۲- توزیع و درصد فراوانی کتابهای موجود در بازار

موضوع	عناوین موجود در بازار	عناوین ناموجود	مجموع
آماره	۱۴	۳۶	۵۰
توزیع فراوانی	۲۸٪	۷۲٪	۱۰۰٪
درصد فراوانی	۲۸٪	۷۲٪	۱۰۰٪

ث) معرفی کتابهای تکراری در پایه دوم که قبلاً در پایه اول معرفی شده‌اند.

چنانکه پیش از این گفته شد هشت کتاب که در پایه اول معرفی شده‌اند، مجدداً در فهرست پایه دوم آمده است. "سیب‌جان‌سلام": ناصرکشاور، "خانه حاج‌رحیم‌آقا کجاست": پرویز کلانتری، "جوجه‌های زیره‌ای": زهرا وثوقی، "همسایه‌های تازه": راضیه شعبانی و... از این جمله هستند. با توجه به معرفی کتابها در پایه اول نیازی به معرفی دوباره آنها در پایه دوم نیست. بهتر بود معرفی‌کنندگان کتابهای تازه‌تری را معرفی می‌کردند تا دست کم میزان آشنایی مخاطبان با کتب سودمند و نویسندگان آنها بیشتر شود.

ج) عدم به‌روزرسانی فهرستها از سال ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۰

یکی از نقدهای جدی بر فهرستها این است که حدود ده سال، تقریباً بدون تغییر باقی‌مانده و هیچ کتاب جدیدی به آن افزوده و یا کتابهای نامناسب حذف نشده است. با بررسی و مقایسه فهرستها در سالهای مختلف مشاهده شد که دو کتاب "مهمانهای ناخوانده" "قصه کرم ابریشم" از انتشارات کانون، در سال ۱۳۹۷ از فهرست پایه دوم حذف شده است.

آیا در طول این مدت کتاب مناسب دیگری به چاپ نرسیده است و آیا آثار نامناسبی در این فهرست وجود نداشته که بتوان کتابهای بهتری را جایگزین آن کرد؟

جدول ۳- بررسی زمانی چاپ اول کتابها

موضوع	دهه ۶۰	دهه ۷۰	دهه ۸۰	دهه ۹۰	مجموع
آماره	۵	۴۳	۲	۰	۵۰
توزیع فراوانی	۱۰٪	۸۶٪	۴٪	۰٪	۱۰۰٪
درصد فراوانی					

با توجه به جدول فوق درمیابیم که بیشتر آثار متعلق به دهه هفتاد و سپس دهه شصت هستند. این امر بر محتوای آثار نیز تأثیرگذار است. پرسشی که مطرح میشود این است که آیا تمام آثاری که در دهه‌های گذشته به چاپ رسیده، برای کودکان امروزی مناسب است و یا از آغاز دهه نود تا به امروز اثر مفید دیگری به چاپ رسیده است؟ (چ) کتابها عمدتاً ویراستار ندارند و دارای اشکالات نگارشی و ویرایشی هستند.

یکی از معیارهای مهم در ارزیابی ناشران، استفاده از ویراستار است. متأسفانه با بررسی آثار موردنظر دریافتیم که در میان پنجاه اثر، تنها هشت کتاب (۱۶٪) دارای ویراستار هستند. ۸۴٪ کتابها (۴۳ کتاب) فاقد ویراستار و برخی دارای اشکالات عمده ویرایشی و نگارشی هستند. برخی کتابهای دارای ویراستار نیز، خالی از اشکال نیستند. سالها پیش حجوانی این موضوع را مورد نقد قرار میدهد و بخش تحریریه و ویراستاری را بخش مغفول‌مانده در مدیریت نشر کتاب کودک میدانند؛ اما همچنان در کتابهایی که در سالهای اخیر به چاپ رسیده‌اند نیز اثری از ویراستار وجود ندارد. (حجوانی، ۱۳۸۸، ص ۳۳)

در این فهرست، بیشترین تعداد ویراستار مربوط میشود به انتشارات کانون پرورش فکری با سه اثر از میان شش اثر معرفی شده و کمترین میزان مربوط به انتشارات مدرسه که از میان ده اثر معرفی شده، هیچ یک از آثار ویراستار ندارد. چنانکه محمدی نیز در پژوهش خود بیان کرده این امر مهم در بین ناشران دولتی که در مقایسه با ناشران خصوصی دغدغه‌های مالی کمتری دارند، جایگاه چندانی ندارد. (محمدی، ۱۳۸۹، ص ۶۹)

جدول ۴- توزیع و درصد فراوانی آثار دارای ویراستار

موضوع	کتاب دارای ویراستار	کتاب فاقد ویراستار	مجموع
آماره	۸	۴۳	۵۰
توزیع فراوانی	۱۶٪	۸۴٪	۱۰۰٪
درصد فراوانی			

همچنین بسیاری از کتابها از نظر نگارشی با آنچه کودکان در دوره ابتدایی یاد گرفته‌اند مطابقت ندارد. کودکان در این دوره می‌آموزند که یای میانجی را بصورت «ی» و «ها» جمع را جدا از کلمات بنویسند؛ اما در برخی از کتابها «ی» بصورت «ء» آمده و «ها» جمع به کلمات چسبیده است که متناسب با آموخته‌های کودکان در دوره ابتدایی نیست: «...همه ما باید مواظب گلها باشیم.» (ماهوتی، ۱۴۰۰: ۵، ۱۵) «کتابها را به قفسه برگرداند.» (حمزه‌زاده، ۱۳۹۷: ۴۹)

ح) معرفی کتابهایی که برگزیده شورای بررسی یا جشنواره‌های دیگر کتاب نیستند.

با بررسی‌های انجام‌شده دریافتیم که اکثر کتابهای معرفی‌شده، برتری خاصی بر کتابهای چاپ‌شده در همان سال ندارند و دلیل ترجیح آنها بر دهها جلد کتاب، مشخص نیست. از میان کتابهای معرفی‌شده، تنها پنج کتاب "خاله عروسک من" نوشته شهرام شفیعی، "حسنی به مکتب نمی‌رفت" اثر محمدرضا یوسفی، کتابهای برگزیده شورای کتاب کودک، "خسته نباشی" اثر پروین علی‌پور برگزیده پنجمین جشنواره کتاب کودک و نوجوان، جلد اول "قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک"، اثر شکوه قاسم‌نیا، برگزیده ششمین جشنواره کانون پرورش فکری، جوجه‌های زیره‌ای از زهرا وثوقی، برگزیده کتابنامه رشد آموزش و پرورش، همچنین نقاشیهای کتاب "راز آبگیر" نوشته سرور پوریا، برنده جایزه کنکور نوما ۱۹۸۸ ژاپن، هستند.

جدول ۵- توزیع و درصد فراوانی عناوین برگزیده

موضوع	عناوین برگزیده	عناوینی که برگزیده نیستند	مجموع
آماره	۶	۴۴	۵۰
توزیع فراوانی	۱۲٪	۸۸٪	۱۰۰٪
درصد فراوانی			

خ) معرفی کتابهایی که از نظر تصاویر دارای اشکالاتی هستند.

یکی از معیارهای مهم در بررسی کتابهای کودکان، تصاویر آنها هستند. کودکان پیش از آن که به مطالب کتاب توجه کنند به تصاویر آنها دقت میکنند و بخش عمده‌ای از انتقال مطالب، نیز بر عهده تصاویر است. سه مورد از اهداف اولیه مصورسازی کتابهای کودکان، مربوط به جذاب و دلنشین کردن اثر از جهات گوناگون است و برخی موارد دیگر عبارتند از: کمک به درک هرچه بیشتر مفاهیم نوشته، مؤثر و غنی کردن نوشته، نفوذ در ذهن مخاطب، عینی و محسوس کردن موضوع، تشویق کودک به خواندن و شنیدن مکرر قصه و... (نیکوسخن، ۱۳۹۲: ۱۸۶) هانت می‌گوید: «ما کتابهای کودک را با تصویر همراه می‌کنیم، با این فرض که زبان تصویر نسبت به زبان متن طبیعی‌تر است و ایجاد ارتباط توسط آن مستقیم‌تر و به کودک کمک می‌کند تا از متن همراه تصویر برداشت درست‌تری داشته باشد.» (هانت، ۱۹۹۹: ۷۰) اما اگر تصاویر نتوانند چنین اهدافی را برآورده سازند تنها جنبه تزیینی پیدا می‌کنند و باری سنگین بر هزینه‌های چاپ کتاب خواهند بود. تصاویر کتاب کودک برای آن که بتوانند جایگاه واقعی خود را کسب کنند، باید در درجه اول، مخاطب، محدودیت‌ها، ضعف‌ها و قوت‌های او را بشناسند و در درجه بعد با ویژگی‌های اثر و ضرورت‌هایی که از این ویژگی‌ها برمی‌خیزد آشنایی داشته باشند و توان و استعداد هنری خود را برای ایجاد ارتباط معقول میان مخاطب و اثر به کار بگیرند. (قزل ایاغ، ۱۳۹۳: ۶۸) بررسی تصاویر کتاب‌ها، نشان می‌دهد که دقیقاً چنان که قزل ایاق می‌گوید تصاویر برخی از کتاب‌ها تنها جنبه تزیینی دارد و ناشران و تصویرگران توجه چندانی به این امر مهم نداشته‌اند. گاه تصاویر کتاب نه تنها باری از دوش فهم مخاطب کوچک بر نمی‌دارد و گرهی از گره‌های ذهنی او را نمی‌گشاید، که خود باری می‌شود بر دوش فهم و ادراک او. متأسفانه گاه مشاهده می‌شود که تصاویر کتاب‌ها دچار تناقضاتی با متن است که التذاد کودک از کتاب را تحت الشعاع قرار می‌دهد و ذهن کودک را چنان درگیر خود می‌کند که از ادامه مطالعه کتاب باز می‌ماند.

کتاب‌های بررسی شده از نظر وضعیت تصاویر، دچار اشکالاتی هستند. تصویرگران باید به این مسئله توجه داشته باشند که «شخصیت کسی یا چیزی نیست که تصویرگر او را طراحی کند؛ بلکه کسی یا چیزی است که خواننده را تا انتهای داستان به دنبال خود می‌کشاند.» (جمالی، ۱۳۸۴: ۸۶) با وجود اهمیت این موضوع، برخی از ناشران توجه چندانی به اهداف مصورسازی نداشته و معرفی‌کنندگان این آثار نیز از این امر مهم غافل بوده‌اند. اگرچه در این پژوهش قصد بررسی تخصصی تصاویر را نداشته‌ایم؛ اما عدم مطابقت تصاویر با متن و تصاویر بدون رنگ، نازیبا، نامناسب و غم‌انگیز، آنچنان پرمصادق است که توجه هر خواننده‌ای را به خود جلب میکند و زبان انتقاد را می‌گشاید.

۱. عدم مطابقت متن با تصویر

یکی از علل مصور کردن کتابهای کودکان این است که اگر کودک معنی کلمه‌ای را نمیداند بتواند از طریق تصاویر با متن ارتباط برقرار کرده و ابهامات خود را برطرف کند. مسئله مهمی که بدلیل ناهماهنگی تصاویر با متن رخ میدهد، ایجاد ابهام و اشتباهات شناختی در ذهن کودک است. این امر میتواند در آینده موجب بی‌اعتمادی کودک به متن کتابها شود. برای نمونه در کتاب "موش کوچولوی دانا و مار زورگو" گفته شده است: «باغبان بیل به دست به باغ آمد» (علی، ۱۳۷۸: ۴)؛ اما در تصویر، باغبان "پیپ" در دست دارد. تصویر علاوه بر بدآموزی، ممکن است این تصور را در کودکان کم سن و سال ایجاد کنید که آنچه در دست باغبان است "بیل" نام دارد؛ زیرا نویسنده دقیقاً از ترکیب "بیل به دست" استفاده میکند. نکته قابل تأمل اینجاست که در هیچ‌کجای داستان تصویر "بیل" کشیده نشده است.

در کتاب "پسری که با رود آمد" نیز گفته شده است: «مادر کودکش را در صندوقی گذاشت و آن را به رود نیل سپرد.» (جعفری، ۱۴۰۰: ۴)؛ اما در تصاویر کتاب "سبد" کشیده شده است. اینگونه خطاها قطعاً از چشمان تیزبین کودکان پنهان نمی‌ماند.

باید توجه داشت که وسایل ذکر شده از جمله وسایلی نیستند که کودکان امروزی با آن سروکار داشته باشند. بنابراین ممکن است با دیدن تصاویر، این تصور غلط در ذهن کودک جای بگیرد که بیل و صندوق به شکلی که در کتابها به تصویر کشیده شده‌اند، هستند.

۲. تصاویر بدون رنگ یا دورنگ

از معیارهای مهم کودکان در انتخاب کتابها، تصاویر رنگارنگ و جذاب آنان است. کودکان ابتدا کتابها را ورق می‌زنند، به تصاویر آنها خیره میشوند و اگر از دیدن تصاویر لذتی دریافت کردند، به مطالعه آن می‌پردازند. در دنیای امروز که پویانماییها، برنامه‌های تلویزیونی و بازیهای رایانه‌ای با رنگهای جذاب و دلنشین در اختیار کودکان قرار گرفته است، چاپ کتابهایی با تصاویر نه‌چندان زیبا، سیاه و سفید و کتابهایی که با دو رنگ طراحی شده‌اند، نمیتواند نظر کودکان را به خود جلب کند. متأسفانه اهمیت ندادن به تصاویر، در بسیاری از کتابها مشاهده میشود.

در اینجا به ذکر چند نمونه اکتفا میکنیم: کتاب "دختری که زیاد میدانست" از محمد حمزه زاده با تصویرگری غلامعلی مکتی از جمله کتابهایی است که اگرچه از نظر محتوایی در سطح بسیار خوبی قرار دارد؛ اما تصاویر سیاه و سفید، مبهم و نه‌چندان جذاب، در کودکان کشتی برای انتخاب و مطالعه آن ایجاد نمیکند. کودکان با دیدن عکس روی جلد و تورقی کوتاه با دیدن تصاویر، از خواندن آن صرف‌نظر میکنند. همچنین کتاب "خوابهای

عجیب" از همین نویسنده با تصویرگری همایون نکووقت تک، دارای تصاویر سیاه و سفید است که از جذابیت اثر برای کودکان میکاهد. تصاویر سیاه و سفید و نارنجی کتاب "حسنی به مکتب نمی‌رفت" محمدرضا یوسفی با تصویرگری کاظم طلایی نیز نمیتواند توجه کودکان نسل جدید را به خود جلب کند. درحالیکه از دیدگاه متخصصان «یکی از رساترین بیانهای بصری، رنگ است زیرا که میتواند احساسات گوناگونی را در بیننده برانگیزد. (قایی، ۱۳۷۷: ۱۷)

۳. تصاویر با حالات منفی (غم و اندوه، خشم، ترس و...)

طرح روی جلد کتاب "راز آواز" از مژگان شیخی با تصویرگری خشایار قاضی‌زاده که تصویر دخترکی غمگین است که اشکی از گوشه چشمش سرازیر شده و نیمی از صورت او به رنگ قهوه‌ای تیره است. از ابتدا تا پایان کتاب تمام تصویرها غمگین است. حتی در پایان خوش داستان نیز، که "نوک‌طلا" آوازش را پیدا میکند، باز هم چهره دخترک غمگین است و همان تیرگی در چهره او مشاهده میشود. کتاب "به دنبال بهاره" از مژگان شیخی و با تصویرگری علی خدایی نیز دارای تصاویری غمگین است و تنها چهره‌ای که کودکان از شخصیت اصلی میبینند، تصویری غمگین و در حال گریه کردن است. در پایان این داستان نیز دخترک توپش را مییابد و خوشحال می‌شود؛ اما مخاطب هرگز چهره شاد شخصیت اصلی را نمیبیند. همچنین در کتاب "با یک گل بهار نمی‌شود" اثر سوسن طاقدیس با تصویرگری سودابه صالحی، کفشدوزک داستان، روی جلد کتاب و از ابتدا تا انتها با چهره‌ای غم‌انگیز به تصویر کشیده شده است. حتی در پایان داستان که دیگر خال خالی به آرزویش میرسد، بهار را میبیند و به گفته نویسنده این بهار زیباترین بهار زندگی او بوده، باز هم تصویرگر، چهره‌ای غمگین از او به نمایش میگذارد. (طاقدیس، ۱۴۰۰: ۱۲-۱)

تصویر روی جلد کتاب "نیل و میل و کیل" اثر حمید عاملی با تصویرگری مهدی ذبیحی، یک خرس و یک دختر عصبانی است که از شدت خشم دندانهایشان را به هم میفشارند. تا پایان کتاب فقط یک تصویر از خرسها مشاهده میشود که در حالت عصبانیت است. در پایان داستان زمانی که خرسها با شخصیت اصلی داستان مهربان میشوند، تصویری از چهره شاد دخترک یا مهربانی خرسها نشان داده نمی‌شود.

در کتاب "قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک" با تصویرگری رؤیا بیژنی، به خصوص در داستان اول، داستان "غولچه و دختر بادام"، گفته شده است که «از توی آن {بادام} یک دختر بیرون آمد. سفید و قشنگ مثل قرص ماه.» (قاسم‌نیا، ۱۴۰۰: ج ۱، ۷) اما در تصاویر، تنها تصویر گول بسیار زشت و نیمه‌برهنه‌ای کشیده شده است. این تصویر نه تنها برای کودکان جذابیتی ندارد که مشمئزکننده است. درحالیکه کودکان، با خواندن داستان تمایل دارند تصویر دخترک زیبا را ببینند. در جلد پنجم همین کتاب، در داستان "ماشین کوچولوی آقا کوچولو" در مورد عروس آقا کوچولو و جشن عروسی‌اش صحبت شده و اینکه عروس کوچولو خوشحال شد و با او آشتی کرد و... در دو صفحه از سه صفحه داستان تصویر بیماران بیمارستان که همگی گریان و ناراحت هستند، نمایش داده شده؛ اما هیچ تصویری از عروس، عروسی و شادی دیده نمی‌شود. در جلد دوم همین کتاب با تصویرگری غلامعلی مکتبی نیز در داستان "نصف نصف نصفه یک لقمه"، نویسنده دختر مهربانی را توصیف میکند که نصف لقمه‌اش را به کلاغی میبخشد؛ اما تصویر بگونه‌ای است که به نظر میرسد کلاغ دارد با دخترک دعوا میکند و دخترک ترسیده و خودش را جمع کرده است. در تصویر دوم داستان نیز هیچ اثری از مهربانی در چهره دخترک دیده نمی‌شود. (همان، ۱۳۹۸: ج ۲، ۲۳) از نظر متخصصان، سرگرم‌کننده و لذت‌بخش بودن، برانگیختن ذوق و علاقه

کودکان به مطالعه آزاد از مهمترین اهداف ادبیات کودک است. (ر.ک ایمن و دیگران ۱۳۵۲: ۳-۴، هانت، ۱۴۰۰: ۲۱، همچنین شعاری‌نژاد، ۱۳۷۹: ۶۵) همچنین محققان حوزه ادبیات کودک معتقدند که رعایت برخی عوامل همچون استفاده از تصاویر با رنگهای شاد و جذاب، استفاده از شخصیت‌های دوست‌داشتنی، ایجاد انگیزه در خواننده برای دوباره خواندن کتاب و... موجب موفقیت در چاپ کتابها و جذب مخاطب میشود. (ر.ک مارچینی^۱، ۲۰۱۱)

با توجه به این مسئله، سؤالی که مطرح میشود این است که آیا چنین تصاویری میتواند اهداف اولیه ادبیات کودک را تأمین کند و در مخاطب کوچک، انگیزه مطالعه مجدد را ایجاد کند؟ به نظر میرسد برخی تصویرگران بدون توجه کافی به متن کتاب، اقدام به تصویرگری کرده‌اند و عده‌ای بدون توجه به اهداف مصورسازی کتابها و اهداف ادبیات کودک که ایجاد روحیه شادی، نشاط و علاقمندی به مطالعه در کودکان است، از کشیدن تصاویر شاد، زیبا و دلنشین برای کودکان غافل بوده‌اند. در بسیاری از کتابها، شخصیت‌های داستان تنها در حالت‌های منفی همچون خشم و عصبانیت، غم و اندوه و نگرانی به تصویر کشیده شده‌اند و تصویر آنها در زمان پایان داستان که معمولاً شاد و بانشاط است به نمایش گذاشته نشده است.

د) نقدی بر رده‌بندی سنی کتابها

براساس رده‌بندی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان گروه سنی "ب" شامل کودکان هفت سال به بالا و گروه سنی "ج" شامل کودکان ده سال به بالا میشود. (ر.ک. www.kpf.ir) بنابراین کودکان پایه اول و دوم ابتدایی در رده سنی ب قرار گیرد. اگرچه اکثر کتابهای معرفی شده مربوط به همین رده سنی و یا مشترک میان الف و ب، یا "ب و ج" هستند؛ اما چند کتاب با رده سنی "ج" و "الف" نیز در فهرست مشاهده میشود. بعنوان مثال کتاب "هفت حکایت از بچه‌ها و پیامبر" مصطفی رحماندوست برای گروه سنی "ج" نوشته شده که هم در پایه اول و هم در پایه دوم معرفی شده است. این کتاب اگرچه از نظر ساختار و محتوا، کتاب خوبی است؛ اما بخصوص برای کودکان پایه اول ابتدایی چندان مناسب نیست و برخی کلمات و ترکیبات به کاررفته در آن، ممکن است برای گروه سنی ب قابل درک نباشد. در شناسنامه برخی از کتابها نیز رده سنی مشخص نشده؛ اما از محتوای داستان میتوان دریافت که کتابها برای گروه سنی "ب" مناسب است. بنابراین میتوان گفت معرفی‌کنندگان کتابها در این موضوع تا حدود زیادی دقت نظر داشته‌اند؛ اما نقد اساسی که به ناشران برخی کتابها وارد میشود، این است که در ابتدای آنها نوشته شده «برای رده سنی هفت تا دوازده سال، این کتاب را میتوان برای کودکان پنج تا هفت‌سال بلندخوانی کرد.» کتابهایی مثل "قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک"، "حسنی به مکتب نمی‌رفت" از آن جمله هستند. در ابتدای کتاب "پیشی جلینگ جلینگ" نیز نوشته شده «برای کودکان هفت تا نه‌سال، این کتاب را میتوان برای کودکان سه تا هفت‌سال، بلندخوانی کرد.» از نظر ناشر (انتشارات قدیانی) این کتابها برای سه رده سنی میتوانند مناسب باشند. مسئله‌ای که باید مورد بررسی قرار بگیرد این است که آیا یک کتاب میتواند هم برای کودک پنج‌ساله مناسب باشد و هم یک کودک دوازده‌ساله از خواندن آن لذت ببرد؟ آیا درک واژگانی یک کودک پنج‌ساله با یک کودک یازده-دوازده‌ساله یکسان است؟

اگرچه با مطالعه داستانها برای کودکان به صراحت میتوان گفت که کتاب "قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک"، جذابیت چندان برای بچه‌های رده سنی "ج" ندارد و در کتاب "حسنی به مکتب نمی‌رفت" نیز واژگانی

مثل دهل، دهلچی، چارقد، ارباب، رعیت، فئات، خسیس و... وجود دارد و داستانهایی که برای بچه‌های رده سنی "الف" قابل درک نیست. به نظر میرسد این نوع ارائه رده سنی برای جذب مخاطبان بیشتر است.

تنوع در معرفی کتابها

در این قسمت تنوع کتابها را از چند منظر ساختاری و ظاهری مورد بررسی قرار میدهم.

۴. تنوع جنسیتی

یکی از مباحث مهمی که در تحقیقات تحلیل محتوا مورد بررسی قرار میگیرد، احتساب درصد مشارکت زنان و مردان در تولیدات ادبیات کودک و همچنین بررسی میزان شخصیت‌های مذکر و مؤنث در داستانها و کارکرد آنان است. برخی از پژوهشهای پیش از این بر این فرضیه استوارند که ادبیات کودک، ادبیاتی مردسالار است و برخی دیگر بر غلبه زنان در این حیطه از ادبیات تأکید دارند. (رک بهداد، ۱۳۸۲ و شیخ رضایی، ۱۳۸۶)

جدول ۶- توزیع و درصد فراوانی نویسندگان، تصویرگران و مترجمان

موضوع آماره	نویسندگان		تصویرگران		مترجمان	
	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد
توزیع فراوانی	۲۳	۲۷	۲۱	۲۹	۱۸	۱۴
درصد فراوانی	۴۶٪	۵۴٪	۴۲٪	۵۸٪	۵۶,۲٪	۴۳,۷٪

در فهرست آثار مورد بررسی، از میان نویسندگان، ۴۶٪ زن (۲۳ نفر) و ۵۴٪ مرد (۲۷ نفر)، از میان تصویرگران نیز، ۴۲٪ زن (۲۱ نفر) و ۵۸٪ مرد (۲۹ نفر) هستند. در میان مترجمان، هجده مترجم زن (۵۶,۲٪) و چهارده مترجم مرد (۴۳,۷٪) هستند. البته توزیع فراوانی زنان و مردان در میان ناشران متفاوت است. تعداد نویسندگان زن در برخی از ناشران همچون انتشارات بنیاد پژوهشهای اسلامی ۸۰٪ و تصویرگران زن ۱۰۰٪ است؛ اما در انتشارات افق ۷۵٪ نویسندگان و تصویرگران مرد هستند.

اگرچه تعداد زنان از نظر میزان مشارکت در نویسندگی و تصویرگری کمتر از مردان است اما با بررسی شخصیت‌های اصلی داستانها این نتیجه حاصل شد که اکثریت (۶۰/۲٪) شخصیت‌های اصلی داستانها مؤنث هستند. حتی نویسندگان مرد نیز، شخصیت‌های مؤنث را بعنوان شخصیت اصلی داستان خود انتخاب کرده‌اند. به عنوان مثال شخصیت اصلی و اکثر شخصیت‌های فرعی کتابهای "گردن‌بند ننه همدم"، "پنج قصه از یاسمن و جوجه‌ها"، "نازبوها"، "خاله عروسک من" و بسیاری دیگر از داستانهای نویسندگان مرد، مؤنث هستند.

مسئله دیگری که در بحث جنسیت در این داستانها مورد بررسی قرار گرفته، کمرنگ بودن یا عدم حضور نقش پدر است. در بسیاری از داستانها اصلاً شخصیت پدر وجود ندارد: در کتاب "خانه حاج رحیم آقا کجاست؟" احمد با مادرش به شهرآمده و به خانه خاله‌اش میرود. (رک کلانتری، ۱۳۹۳) در کتاب "با یک گل بهار نمی‌شود" خال خالی با مادرش، ننه کفش‌دوزک زندگی میکند و به دیدار خاله قورباغه و بچه‌هایش میرود. (رک: طاق‌دیس،

۱۴۰۰) در کتاب "تابهار" چلچله مادر به تنهایی وارد خانه سنجاب (مؤنث) شده تا بچه‌اش را به دنیا بیاورد. (رک: یوسفی، ۱۳۹۳) در این دو داستان هیچ شخصیت مذکری وجود ندارد.

"به دنبال بهاره" دو داستان در مورد دختری است که با مادرش گفتگو می‌کند، به او گل میدهد و... نامی از پدر بزرگ هم آمده است اما پدر حضور ندارد. (رک شیخی، ۱۳۹۸) همچنین در کتاب "گنجشک و پنبه‌دانه"، گنجشک با مادرش صحبت میکند. (رک سرشار، ۱۳۹۸)

در "قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک" جلد ۱، ۵۲، در هفت داستان، خاله‌سوسکه و بچه‌اش، خاله‌قورباغه و سه‌بچه شیطان، مورچه کوچولو و مادرش، جوجه کوچولو و مادرش، فاطمه خانم و مادرش، موش کوچولوها و مادرشان، قورباغه خجالتی و مادرش مطرح شده است؛ اما هیچ اثری از پدر نیست. (رک. قاسم‌نیا، ۱۴۰۰)

در این سه جلد کتاب از میان شانزده داستان، در دو داستان، تنها نامی از پدر آمده است و در یکی از داستانها پدر، در کنار مادر و مادر بزرگ، حضوری پررنگ دارد. در داستان "پسری که با رود آمد" مادر و خواهر حضرت موسی در داستان حضور دارند و هیچ نام و نشانی از پدر وجود ندارد. (رک. جعفری، ۱۴۰۰) فقط در کتاب ۵ جلدی قصه‌های زینب است که در بیشتر داستانها، پدر همچون مادر و مادر بزرگ، حضوری پررنگ و تأثیرگذار دارد. هدیه خاص جشن تولد را پدر میدهد و در برخی داستانها، جملات کلیدی، از زبان پدر بیان میشود.

در مورد شخصیت‌های فرعی دیگر، نیز میتوان گفت، شخصیت‌های فرعی تأثیرگذار بیشتر مؤنث هستند. مادر بزرگ، مادر، خواهر، خاله و عمه، معمولاً پس از شخصیت اصلی، مهمترین شخصیت داستانها به حساب می‌آیند؛ اما نقش‌هایی همچون برادر، عمو و دایی کمتر حضور دارند.

در داستانهای مذهبی، مادران و مادر بزرگها عموماً نقش هدایتگر، راهنما و آگاه به مسائل را برعهده میگیرند و احکام و مسائل دینی از زبان آنان توضیح داده میشود. دو کتاب "نماز فرشته" و مجموعه پنج جلدی "قصه‌های زینب"، که روی هم رفته شامل سی‌وسه داستان میشوند نمونه‌هایی از این دست هستند. نکته جالب توجه اینجاست که این کتابها عموماً در دهه هفتاد نوشته شده‌اند که بسیاری از مادر بزرگها، احتمالاً از سواد کافی برخوردار نبوده‌اند. همچنین شخصیت اصلی در سی‌و دو داستان این آثار مؤنث هستند و تنها شخصیت اصلی یک داستان مذکر است. در آثار تخیلی، موجودات غیرانسانی نیز بیشتر مؤنث هستند: خاله قورباغه، ننه کفشدوزک، خاله کبوتر و ...

جدول ۷- توزیع و درصد فراوانی جنسیت شخصیت‌های اصلی

موضوع	مؤنث	مذکر	بدون جنسیت	مجموع
آماره	۱۰۶	۳۷	۳۳	۱۷۶
توزیع فراوانی	۶۰/۱۲٪	۲۱٪	۱۸/۷٪	۱۰۰٪
درصد فراوانی	۶۰/۱۲٪	۲۱٪	۱۸/۷٪	۱۰۰٪

۵. ناشران

در این فهرست‌ها، نام بیست‌ونه ناشر آمده است و آثاری از ناشران مطرح و برگزیده در جشنواره‌ها همچون قدیانی، کانون و مدرسه تا ناشرانی که سالهاست در عرصه نشر فعالیت ندارند همچون انتشارات دهداری، بچه‌ها سلام و ..

مشاهده میشود. فراوانی آثار در میان ناشران متفاوت است از برخی ناشران همچون قدیانی هفده اثر و از برخی تنها یک اثر معرفی شده است.^۱ مهمترین نقدی که در زمینه ناشران وارد میشود به عدم به روز رسانی فهرستها برمی‌گردد. در این فهرستها، برخی از ناشران معرفی شده، دیگر کارکردی ندارند و عملاً از حوزه نشر کتاب خارج شده‌اند و بالعکس نام ناشران برگزیده و موفق در دو دهه اخیر نیامده است. در جدول زیر میزان مشارکت ناشران در کتب آورده شده است:

جدول ۸- توزیع و درصد فراوانی انتشارات

نام انتشارات	تعداد کتابهای تألیفی داستانی	درصد کتابهای تألیفی داستانی
آستان قدس، بنیاد پژوهشهای اسلامی	۵	٪۱۰
آستان قدس به نشر	۱	٪۲
افق	۴	٪۸
امیرکبیر	۱	٪۲
اورانوس	۱	٪۲
بچه‌ها سلام	۳	٪۶
برف	۱	٪۲
پیام آزادی	۲	٪۴
پیام محراب	۱	٪۲
پیام نور	۱	٪۲
رامین	۱	٪۲
زیتون	۱	٪۲
سوره مهر	۱	٪۲
فرشتگان	۱	٪۲
قدیانی	۹	٪۱۸
کانون	۶	٪۱۲
محراب قلم	۱	٪۲
مدرسه برهان	۱۰	٪۲۰
جمع	۵۰	٪۱۰۰

۱. از آنجا که در این پژوهش پنجاه اثر تألیفی داستانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند، برخی از ناشران از حوزه پژوهش خارج شده و در مجموع هجده ناشر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۶. نویسندگان

به نظر می‌رسد یکی از عوامل مهم در معرفی کتابها، شهرت نویسندگان است. اگرچه در میان آثار معرفی شده نویسندگانی که شهرت چندانی ندارند نیز به چشم می‌خورند. میزان مشارکت نویسندگان متفاوت است. از برخی نویسندگان چند اثر معرفی شده و از برخی دیگر تنها یک اثر و قطعاً نویسندگان مطرح و موفق زیادی هستند که هیچ اثری از آنها در این فهرست گنجانده نشده است. همانطور که پیش از این در باب ناشران گفته شد، در باب نویسندگان نیز این نقد به علت عدم به‌روزرسانی فهرستها رخ داده است که نویسندگان مطرح، موفق و برگزیده دهه‌های اخیر معرفی نشده‌اند.

پراثرترین نویسنده، ناصر یوسفی با چهار اثر و پس از او شکوه قاسم‌نیا، حمید عاملی، پروین علی‌پور و مه‌ری ماهوتی با سه اثر هستند. بیست و یک نویسنده با دو اثر و نویسندگانی که تنها یک اثر از آنها معرفی شده، بیست و چهار نفرند.

جدول ۹- توزیع و درصد فراوانی نویسندگان

آماره / موضوع	نویسنده با چهار اثر	نویسنده با سه اثر	نویسنده با دو اثر	نویسنده با یک اثر
توزیع فراوانی	۱	۴	۲۱	۲۴
درصد فراوانی	۲٪	۸٪	۴۲٪	۴۸٪

۷. تصویرگران

در میان تصویرگران، چهره‌های مشهور وجود دارد؛ اما همانطور که پیشتر گفته شد، تنها نقاشیهای کتاب "راز آبگیر" اثر سرور پویا با تصویرگری بهزاد غریب‌پور از نظر تصویر، برگزیده جشنواره کنکورنوما ۱۹۸۸ ژاپن شده است و چهل‌ونه کتاب دیگر امتیاز خاصی از نظر تصویرگری ندارند.

پرکارترین تصویرگران، "محمدحسین صلواتیان" با پنج اثر، "غلامعلی مکتبی" با چهار اثر و "ملیحه سالاری" با سه اثر هستند. "چهار" تصویرگر با "دو" اثر و "چهل‌وسه" تصویرگر با "یک" اثر هستند. در این زمینه نیز جای بسیاری از تصویرگران چیره‌دست، برگزیده و جوانی که در دهه‌های اخیر توانسته‌اند به جوایزی همچون "هانس کریستین آندرسن" دست یابند، خالی است.

جدول ۱۰- توزیع و درصد فراوانی تصویرگران

آماره / موضوع	تصویرگر با پنج اثر	تصویرگر با چهار اثر	تصویرگر با سه اثر	تصویرگر با دو اثر	تصویرگر با یک اثر
توزیع فراوانی	۱	۱	۴	۴	۴۳
درصد فراوانی	۲٪	۲٪	۸٪	۸٪	۸۰٪

۸. قطع کتابها

از دیدگاه متخصصان ظاهر کتاب از جمله شکل و صحافی به اندازه محتوای آن در جذب مخاطب مؤثر است. یکی از عواملی که میتواند در جذب مخاطبان به مطالعه کمک کند، استفاده از فرمتهای نامتعارف کتاب، متناسب با محتواست. آنها پیشنهاد میدهند که با انتخاب فرمتهای نامتعارف نوعی تنوع بصری برای کودکان ایجاد گردد. (رک صفاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۴) متفاوت بودن قطع کتابها، به خصوص در گروههای سنی پایین در جلب توجه و جذب کودکان مؤثر است و آنها را به سمت مطالعه کتاب سوق می‌دهد. قطع کتاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. کتاب باید در دستهای کودک به راحتی قرار گیرد و او بتواند به سهولت آن را ورق بزند و بر آن مسلط باشد. بنابراین انتخاب قطعهایی که نه با محتوای اثر سنخیت دارد و نه با نیازهای خواننده، برای کتاب فضیلتی به حساب نمی‌آید.

کتابهایی که ظاهری عجیب دارند، برای کودکان از جذابیت زیادی برخوردارند؛ به همین دلیل است که گاهی کتابهایی خیلی پهن، بسیار کوچک و بسیار بزرگ و یا کتابهایی که ظاهر آنها به شکل اشیای حیوانات، میوه‌ها، گلها و ابزارهایی برای آشنایی آنهاست، میتواند برای کودکان بسیار جذاب باشد. مسلماً انتخاب قطع کتاب باید هدفمند و متناسب با موضوع و محتوای کتاب باشد. بعضی از موضوعات در هنگام به تصویر درآمدن، ماهیتی عمودی دارند و برعکس برخی دیگر ماهیتی افقی. برای نمونه مسلماً قطع کتابی که دربرگیرنده وسایل نقلیه‌ای است که روی زمین حرکت میکنند، باید افقی باشد. (رک قزل ایاغ، ۱۳۹۳: ۶۸-۶۹)

به منظور بررسی سطح تنوع قطع کتابها، آثار معرفی شده مورد بررسی قرار گرفتند و نتایج زیر به دست آمد: از میان پنجاه اثر، سی و پنج کتاب در قطع خشتی، (یک کتاب خشتی کوچک)، چهارده کتاب، وزیری، و یک کتاب در قطع رحلی به چاپ رسیده‌اند.

جدول ۱۱- توزیع و درصد فراوانی تنوع قطع کتابها

موضوع آماره	قطع خشتی	قطع وزیری	قطع رحلی	مجموع
توزیع فراوانی	۳۶	۱۳	۱	۵۰
درصد فراوانی	٪۷۲	٪۲۶	٪۲	٪۱۰۰

همانطور که مشاهده میشود بیشتر کتابها در قطع مرسوم برای ادبیات کودک یعنی قطع خشتی هستند و تنوع چندانی در قطع کتابها وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

با بررسی کامل فهرستها از نظر ساختاری و ظاهری مشخص شد که این فهرستها فاقد نظم منسجم و سنجیده هستند. معرفی‌کنندگان در ذکر نام کتابها، نویسندگان، مترجمان و ناشران دقت کافی نداشته‌اند: برخی کتابهای چندجلدی با چند نویسنده، بدون ذکر جلد و تنها با نام یک نویسنده آمده است. در برخی دیگر نام مترجم به عنوان نام نویسنده ذکر شده است. هشت کتاب که در پایه اول معرفی شده‌اند، مجدداً در فهرست پایه دوم آمده است.

فهرستها حدود ده سال بدون تغییر و به‌روزرسانی در پایان کتابهای فارسی آمده و چاپ اول بیشتر کتابها در دهه هفتاد و شصت است. علاوه بر اینکه درونمایه‌ها و موضوعات جدید در آن راه نیافته است، نویسندگان، تصویرگران و ناشران برتر دهه‌های اخیر نیز در آن سهمی ندارند. برخی ناشران معرفی شده از حوزه نشر کتاب خارج شده و فعالیتی ندارند. تنها تعداد کمی از کتابها در حال حاضر در بازار موجود است و اکثر آثار معرفی شده در کتابفروشیها و حتی کتابخانه‌های معمولی سطح شهر نیز در دسترس نیستند.

بیشتر کتابها فاقد ویراستار و برخی دارای اشکالات عمده ویرایشی و نگارشی هستند. همچنین برخی کتابها از نظر نگارشی متناسب با آموخته‌های کودکان در دوره ابتدای نیستند. درصد بسیار کمی از کتابها، برگزیده جشنواره‌ها و شورای بررسی هستند و بیشتر جزء آثار برگزیده نیستند و برتری خاصی بر دیگر آثار کودک موجود در بازار ندارند.

با تحلیل تصاویر کتابها از دو جنبه هماهنگی با متن و زیبا و شاد بودن چهره‌ها، میتوان به این نتیجه دست یافت که برخی تصویرگران بدون توجه کافی به متن کتاب، اقدام به تصویرگری کرده‌اند و عده‌ای بدون توجه به اهداف ادبیات کودک و ایجاد روحیه شادی، نشاط و علاقمندی به مطالعه در کودکان، از کشیدن تصاویر شاد، زیبا و دلنشین برای کودکان غافل بوده‌اند. در برخی کتابها شخصیت‌های داستان تنها در حالت‌های منفی همچون خشم و عصبانیت، غم و اندوه و نگرانی به تصویر کشیده شده‌اند و تصویر آنها در زمان پایان داستان که معمولاً شاد و بانشاط است، به نمایش گذاشته نشده است.

از نظر تنوع جنسیتی، نویسندگان و تصویرگران مرد سهم بیشتری از آثار را به خود اختصاص داده‌اند اما تعداد مترجمان زن بیش از مردان است. بررسی جنسیتی شخصیت‌های اصلی نشان میدهد که اکثریت شخصیت‌های اصلی داستانها مؤنث، درصد کمی مذکر و بدون جنسیت هستند. همچنین حضور پدر در داستانها کم‌رنگ؛ اما مادران و مادر بزرگها مهمترین و تأثیرگذارترین شخصیت‌های فرعی داستانها هستند. در زمینه قطع کتابها نیز اکثر آثار در قطع خستی به چاپ رسیده‌اند و تنوع چندانی در این زمینه وجود ندارد.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد میشود: در هر سال آثار برگزیده جشنواره‌ها، شورای بررسی و ... با بیان علت گزینش به‌صورت فایلی که با بارکد قابل اسکن باشد، نه به‌عنوان کتاب‌های مناسب که با عنوان کتاب‌های برگزیده سال، در پایان کتابهای فارسی قرار بگیرد. از این طریق هم دانش‌آموزان با کتابهای برگزیده سال آشنا میشوند و هم کتابهای معرفی شده در بازار موجود خواهند بود. با اتخاذ این شیوه، ناشران، نویسندگان، مترجمان و تصویرگران توانمند نیز شناخته میشوند و آثار آنان معرفی میگردد.

با توجه به اهمیت ادبیات در رشد و پرورش شخصیت کودکان، اولین اصلی که برای چاپ یک کتاب، نوشتن یک متن، یا خلق تصاویر برای کتاب، باید در نظر گرفته شود، توجه به روحیه شادی و نشاط در کودکان و سپس غنی کردن فرهنگ، ترویج ادب، اخلاق و انسانیت است.

کودکان بسیار تیزبین و دقیق هستند. بنابراین درهای نقد کتاب باید به روی مخاطبان اصلی آثار ادبیات کودک گشوده شود. نویسندگان، ناشران و تصویرگران، پیش از چاپ کتاب، جلسه‌ای با کودکان مخاطب، داشته باشند و از دقت نظر و تیزبینی کودکان برای اصلاح و بهبود وضعیت کتابها بهره‌مند شوند. به عقیده نگارندگان استفاده از

نظرات و سلیقهٔ کودکان و توجه به علایق و نیازهای آنان یکی از مؤثرترین روشها در بهبود وضعیت ادبیات کودک است. معرفی‌کنندگان کتاب نیز قطعاً باید چنین روندی را در پیش بگیرند. با توجه به اهمیت موضوع خانواده در فرهنگ ایرانی اسلامی نیز پیشنهاد میشود: نقش پدر در ادبیات کودک پررنگ‌تر شود و نویسندگان حوزهٔ ادبیات کودک توجه بیشتری به استفاده از شخصیت پدر به‌عنوان یک شخصیت تأثیرگذار در تربیت فرزند داشته باشند. همچنین در داستانهای فانتزی و تخیلی، به جای شخصیت‌های بی‌هویت که بی‌مقدمه وارد داستان میشوند، شخصیت‌هایی همچون پدر، مادر، مادر بزرگ و پدر بزرگ حضور داشته باشند و جملات کلیدی داستان از زبان آنان بیان شود.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رسالهٔ دکترای زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه کاشان استخراج شده است. آقای دکتر رضا شجری راهنمای این رساله را برعهده داشته و طرح اصلی این مطالعه بوده‌اند. سرکار خانم مرجان شریفی بعنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. سرکار خانم دکتر فاطمه سادات طاهری به عنوان مشاور نیز در تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنماییهای تخصصی این پژوهش نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدرانی

در پایان سپاسگزاری میکنیم از مسئولان و کارکنان انتشارات پژوهشهای اسلامی و کتابخانهٔ دیجیتال آستان قدس رضوی و همچنین کارکنان کتابخانهٔ ملی که در دستیابی به نسخه‌های کمیاب آثار یاریگر ما بودند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی می‌نمایند که این اثر در هیچ نشریهٔ داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان میان پژوهش به عهده نویسنده مسئول است و ایشان کلیهٔ موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES:

- Aymen (Ahi), Khamarlo (Mirhadi), Turan, Dolatabadi, Mahdokht. (1973). A passage in children's literature. Tehran: Children's Book Council.
- Behdad, Bahare. (2003). Sexual discrimination and children's literature. Children's and adolescent literature research paper. Number 32. Spring. pp. 71-68.
- Jafar Qalian, Tahereh. (2011). Children's literature. Tehran: Payam Noor Publications.
- Jafari, Lale (2021). The boy who came with the river. The seventh edition. Tehran: Afog Publications.

- Hejazi, Banafsheh. (2015). Literature for children and teenagers, characteristics and aspects. 14th edition, 2nd edition. Tehran: Roshangan Publications and Women's Studies.
- Hajvani, Mehdi. (2009). The role of servistar in the publishing industry. The book of the month for children and teenagers. Special issue of the second specialized exhibition, 33.
- Rahgozar, Reza. (1990). Criteria for selecting and evaluating children's books. The realm of children's literature. pp. 65-89.
- Shajari, Reza. (2005). Review and analysis of children's literature in Iran from the beginning to the 1970s. Tehran: Ayaran.
- Shaerinejad, Ali Akbar. (2000). Children's literature. Tehran: Information Publications.
- Sheikh Rezaei, Hossein. (2007). If Sleeping Beauty was a boy. Children's and Adolescent Literature Research Paper. No. 51. pp. 54-60.
- Safari, Samira et al. (2019). A research on the effective factors in the choice of stopping picture books for children and teenagers in Iran (according to the criteria of educators). Art effect, year 13, number 5, spring.
- Taghdis, Susan. (2021). One flower does not make spring. 12th edition Tehran: Qadiani Publications.
- Foroozandeh, Masoud. (2009). Criticism and analysis of story elements in a selection of children's stories. literary study Number 9. Autumn. pp.171-152.
- Fazal Ali, Tahereh. (2009). Examining the pictures of children's story books of age groups B and C published by the Center for the Development of Thought for Children and Adolescents in 80-87. Knowledge Quarterly (Library Sciences, Information and Information Technology), Year 7, Number 2. 53-62.
- Ghasemnia, Shokooh. (2021). Small stories for small children vol. 5, 2, 1. 22nd edition. Tehran: Qadiani Publications.
- Qaini, Zohre. (1998). Illustrated books and picture books for children. Children's and Adolescent Literature Research Journal, No. 11 and 12. pp. 11-19
- Kardan, Ali Mohammad. (2008). The course of educational decisions in the West. Tehran: Side
- Qezelayagh, Soraya (2013) Literature for children and teenagers and promotion of reading (library materials and services for children), Tehran, Samit Publications
- Karamizadeh, Marzieh et al. (2018). Appearance and content evaluation of fiction books of the A-B age group with an emphasis on Guilford's creativity components. Librarianship and information. Term 22. Number 3. Autumn. pp. 62-90
- Police station, Parviz. (2013). Where is Haj Rahim Agha's house? 12th edition Tehran: Publications of Children's Intellectual Education Center.

- Mahoti, Mehri. (2021). The stories of Zainab, vol. 1-5. Second edition. Tehran: School Publications.
- Mohammadi, Mehdi (2010). Investigating the publishing status of children's and teenagers' religious stories between 1385-1380. Information research and public libraries, year 16, number 4, serial 63, winter. pp. 55-82
- Mohammadi, Mehdi (2012). Content analysis research in the literature of Iranian children and adolescents from 1352-1390. Information research and public libraries, year 19, number 1, serial 72. Spring. pp. 111-133
- Meduda, N. (1984). Cultivating children's reading taste in the Soviet Union. Majzoob Safa's translation. Arranger: Atash Jafaranjad. 39 articles about children's literature. Tehran: Children's Book Council Publications.
- Mirhosseini, Zohra et al. (2012). Content analysis of fiction books of age groups B and C in the 80s. Information Systems and Services Quarterly, Year 2, Number 2. 44-35
- Nikosakhn, Sudabah. (2012). Investigating the effect of illustration on attracting the audience of children's story books (age groups B and C). Mehr book analytical research quarterly. Number 8. Spring and winter. pp. 178-197
- Hunt, Peter. (2021). Criticism and theory of children's literature. Translated by Sohrab Rizvani, Amin Izadpanah. Tehran: Burhan School Cultural Institute.
- Yousefi, Nasser. (2013). until spring 11th edition Tehran: Qadiani Publications.
- Hunt, Peter, (1999), Understanding children's literature, Edited by Peter Hunt, England, Routledge
- T. Marchini (2011). *9 Factors That Make a Picture Book Successful.*, <http://tracymarchini.com/2011/02/14/9-factors-that-make-a-picture-book-successful>.
- www.enmabazar.ir
- www.kpf.ir
- www.nlai.ir

فهرست منابع فارسی

- ایمن (آهی)، خمزلو (میرهادی)، توران، دولت‌آبادی، مهدخت. (۱۳۵۲). گذری در ادبیات کودکان. تهران: شورای کتاب کودک.
- بهداد، بهاره. (۱۳۸۲). تبعیض جنسی و ادبیات کودک. پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان. شماره ۳۲. بهار. صص ۶۸-۷۱
- جعفرقلیان، طاهره. (۱۳۹۱). ادبیات کودکان. تهران: انتشارات پیام‌نور.
- جعفری، لاله. (۱۴۰۰). پسری که با رود آمد. چاپ هفتم. تهران: انتشارات افق.
- حجازی، بنفشه. (۱۳۹۵). ادبیات کودکان و نوجوانان، ویژگیها و جنبه‌ها. چاپ چهاردهم ویراست دوم. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- حجوانی، مهدی. (۱۳۸۸). نقش سرویراستار در صنعت نشر. کتاب ماه کودک و نوجوان. ویژه‌نامه دومین نمایشگاه

تخصصی، ۳۳.

- رهگذر، رضا. (۱۳۶۹). معیارهای انتخاب و ارزیابی کتابهای خردسالان. *قلمرو ادبیات کودکان*. صص ۸۹-۶۵.
- شجری، رضا. (۱۳۸۴). بررسی و تحلیل ادبیات کودکان در ایران از آغاز تا دهه هفتاد. تهران: عیاران.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. (۱۳۷۹). *ادبیات کودکان*. تهران: انتشارات اطلاعات.
- شیخ‌رضایی، حسین. (۱۳۸۶). اگر زیبای خفته پسر بود. *پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان*. شماره ۵۱. صص ۶۰-۵۴.
- صفاری، سمیرا و همکاران. (۱۳۹۹). پژوهشی پیرامون عوامل مؤثر در انتخاب قطع کتابهای تصویری کودک و نوجوان در ایران (براساس معیارهای مریبان). *جلوه هنر*، سال ۱۳، شماره ۵، بهار.
- طاقدیس، سوسن. (۱۴۰۰). *با یک گل بهار نمی‌شود*. چاپ دوازدهم. تهران: انتشارات قدیانی.
- فروزنده، مسعود. (۱۳۸۸). نقد و تحلیل عناصر داستان در گزیده‌ای از داستانهای کودک. *ادب پژوهی*. شماره ۹. پاییز. صص ۱۷۱-۱۵۲.
- فضل‌علی، طاهره. (۱۳۸۸). بررسی تصاویر کتابهای کودکان داستان گروه سنی ب و ج منتشرشده کانون پرورش فکر کودکان و نوجوانان در سالهای ۸۷-۸۰. *فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری، اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، سال ۷، شماره ۲. ۶۲-۵۳.
- قاسم‌نیا، شکوه. (۱۴۰۰). *قصه‌های کوچک برای بچه‌های کوچک ج ۵، ۲، ۱*. چاپ بیست‌وسوم. تهران: انتشارات قدیانی.
- قایی، زهره. (۱۳۷۷). کتابهای مصور و کتابهای تصویری کودکان. *پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان*، شماره ۱۱ و ۱۲. صص ۱۹-۱۱.
- کاردان، علی‌محمد. (۱۳۸۷). *سیر آراء تربیتی در غرب*. تهران: سمت.
- قزل‌یاغ، ثریا (۱۳۹۳). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه برای کودکان)، تهران، انتشارات سمت.
- کرمی‌زاده، مرضیه و همکاران. (۱۳۹۸). ارزیابی ظاهری و محتوایی کتابهای داستانی رده‌سنی الف-ب با تأکید بر مؤلفه‌های خلاقیت گیلفورد. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*. دوره ۲۲. شماره ۳. پاییز. صص ۹۰-۶۲.
- کلانتری، پرویز. (۱۳۹۳). *خانه حاج رحیم آقا کجاست؟*. چاپ دوازدهم. تهران: انتشارات کانون پرورش فکری کودکان.
- ماهوتی، مه‌ری. (۱۴۰۰). *قصه‌های زینب ج ۵-۱*. چاپ دوم. تهران: انتشارات مدرسه.
- محمدی، مهدی. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت انتشار داستانهای دینی کودکان و نوجوانان بین سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۰. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال ۱۶، شماره ۴، پیاپی ۶۳، زمستان. صص ۸۲-۵۵.
- محمدی، مهدی. (۱۳۹۲). تحقیقات تحلیل محتوا در ادبیات کودکان و نوجوانان ایران از سال ۱۳۵۲-۱۳۹۰. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، سال ۱۹، شماره ۱، پیاپی ۷۲. بهار. صص ۱۳۳-۱۱۱.
- مدودا، ن. (۱۳۶۳). تربیت ذوق مطالعه کودکان در اتحاد جماهیر شوروی. ترجمه مجذوب صفا. تنظیم‌کننده: آتش جعفرنژاد. ۳۹ مقاله درباره ادبیات کودکان. تهران: انتشارات شورای کتاب کودک.
- میرحسینی، زهره و همکاران. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتابهای داستانی گروه سنی ب و ج در دهه ۸۰. *فصلنامه*

نظامها و خدمات اطلاعاتی، سال ۲، شماره ۲. ۳۵-۴۴

نیکوسخن، سودابه. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر تصویرسازی بر جذب مخاطب کتابهای داستانی کودک (گروه سنی ب و ج). فصلنامه تحلیلی پژوهشی کتاب مهر. شماره ۸. بهار و زمستان. صص ۱۷۸-۱۹۷
هانت، پیتز. (۱۴۰۰). نقد و نظریه ادبیات کودک. ترجمه سهراب رضوانی، امین ایزدپناه. تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان.

یوسفی، ناصر. (۱۳۹۳). تا بهار. چاپ یازدهم. تهران: انتشارات قدیانی.

Hunt, Peter, (1999), Understanding children's literature, Edited by Peter Hunt, England, Routledge

T. Marchini (2011). 9 Factors That Make a Picture Book Successful., <http://tracymarchini.com/2011/02/14/9-factors-that-make-a-picture-book-successful>.

www.enmabazar.ir

www.kpf.ir

www.nlai.ir

معرفی نویسندگان

مرجان شریفی: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

(Email: m.shrifi@grad.kashanu.ac.ir)

(ORCID: 0009-0004-1671-3221)

رضا شجری: دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

(Email: shajary@kashanu.ac.ir; نویسنده مسئول)

(ORCID: 0000-0002-3293-2967)

فاطمه سادات طاهری: دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

(Email: taheri@kashanu.ac.ir)

(ORCID: 0000-0001-7584-8813)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited.

Introducing the authors

Marjan Sharifi: PhD student, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, Kashan University, Kashan, Iran.

(Email: m.shrifi@grad.kashanu.ac.ir)

(ORCID: 0009-0004-1671-3221)

Reza Shajari: Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, Kashan University, Kashan, Iran.

(Email: shajary@kashanu.ac.ir; Responsible author)

(ORCID: 0000-0002-3293-2967)

Fatemeh Sadat Taheri: Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, Kashan University, Kashan, Iran.

(Email: taheri@kashanu.ac.ir)

(ORCID: 0000-0001-7584-8813)